

Iets dat in mij zucht

Jasmina Sermijn •

Maandagochtend, 8:32, mijn mobiele telefoon begint te trillen en ik lees ‘onbekend nummer’. Ik voel de ambiguïteit in mijn rechterhand, de twijfel tussen de groene knop induwen of de rode. De gedachte dat ik *moet* opnemen (ook al is het nog *maar* 8:32) klinkt luid in mijn hoofd en leidt mijn wijsvinger naar de groene knop. ‘Met Jasmina ...’ Een bezorgde moeder die haar tienerdochter wil aanmelden na ‘een traumatisch incident op school’ (aldus de woorden van moeder). Als ik wat doorvraag blijkt het incident te gaan over ‘een mannelijke medeleerling van dezelfde klas (de klas blijkt het vierde middelbaar te zijn), die enkele keren in de billen van mijn dochter kneep, begeleid door de uitspraak dat ze toch echt een fantastisch, geile kont heeft’.

Terwijl ik deze moeder samen met haar dochter een afspraak geef voor een verkennend gesprek, merk ik op hoe ‘Iets’ in mij zucht. Een verdere dialoog met dat ‘Iets dat zucht’, vertelt mij dat ik het lastig heb met hoe woorden als ‘trauma’ vandaag in allerlei contexten worden gehanteerd. Hoe is een woord dat voor de Vietnamveteranen in de jaren zestig en zeventig zoveel broodnodige erkenning gaf, verworpen tot een woord dat intussen zoveel betekenissen kent, waardoor de oorspronkelijke betekenis ver zoek lijkt?

Google getuigt: als je ‘trauma’ intypt, verschijnen 1.360.000.000 resultaten. Ik scrol door de resultaten en het valt me op hoe divers de betekenissen kunnen zijn van eenzelfde woord. Van het meemaken van een oorlog, ongeval, overval, brand; van eenmalige tot langdurige psychische en lichamelijke mishan-

-
- Klinisch psycholoog en systeemtherapeut. Zij werkt als systeemtherapeut, supervisor en coördinator in Hestia, Centrum voor psychotherapie, en als docent en supervisor in vzw Rapunzel en Euthopia. Auteur van de boeken *Ik in Veelvoud* en *Scènes uit een ontmoeting* en diverse artikels (www.jasmina-sermijn.be).
E-mail: sermijnj@gmail.com

deling; van het hebben van een ernstige ziekte tot het verlies van een baan, geliefde of autonomie, tot het aangevallen geweest zijn door een hond of kat ...

Een erg ruim betekenisveld waarin de hulpverlening een belangrijke actor lijkt te zijn in de betekenisconstructie. Voor elk trauma bestaat er wel een specifieke traumabehandeling. Of (zo vraag ik me af) is het misschien wel eerder andersom: wordt met elke traumabehandeling een nieuwe betekenis van het woord trauma geboren? Wat me daarbij ook opvalt is hoe trauma, net als zoveel ander menselijk lijden, erg geïndividualiseerd wordt. Hij of zij of hen is getraumatiseerd en hij of zij of hen *moet* daarvoor *behandeld worden*. Waar zijn de googleresultaten die trauma belichten als iets relationeels? Als iets dat niet los gezien kan worden van relaties, contexten en maatschappelijke betekenisgeving?

Terwijl ik verder scrol moet ik terugdenken aan het verhaal van een gezin dat ik ooit begeleidde. Moeder had haar stiefzoon en dochter betrapt terwijl ze seksuele handelingen deden. Meer specifiek lagen ze naakt in bed en waren ze elkaars genitaliën aan het strelen. Het meisje was net tien, stiefbroer net geen twaalf. Moeder was in alle staten en al snel werd het woord ‘seksueel misbruik’ in de mond genomen. Het gezin kwam in een rollercoaster aan hulpverlening terecht: het meisje werd bestempeld als ‘getraumatiseerd’ en als ‘slachtoffer’, de jongen als ‘dader’. In een minimum van tijd kwam dit gezin in een dun, probleemgesatureerd verhaal terecht met weinig oog voor rijkere identiteitsverhalen. Het duurde maanden alvorens dit meisje durfde te vertellen dat het mede op haar initiatief was dat stiefbroer en zij ‘seksueel experimenteerden’ en dat ze dit toen niet als negatief ervaren had.

Van ‘seksueel misbruik’ naar ‘seksueel experimenteren’ ... een verandering *in* taal die voor dit nieuw-samengestelde gezin leidde tot een ruimer veld aan mogelijke betekenissen. Plots waren we niet meer aan het spreken over daders en slachtoffers, maar over hoe om te gaan met het seksueel geëxperimenteer van beginnende tieners die ook stiefsiblings van elkaar zijn. Dit verhaal doet beseffen hoe voorzichtig we moeten omgaan met taal. ‘Language is never neutral’, aldus de Braziliaanse pedagoog Paulo Freire. Taal is nooit neutraal, dus is het belangrijk dat we oog hebben voor de effecten van de woorden die we gebruiken.

Mijn gedachten dwalen verder af, deze keer naar de aangrijpende Netflix documentaire *Life overtakes me* die ik enkele maanden geleden zag. Deze documentaire belicht het verhaal van gezinnen met kinderen die lijden aan wat men *het berustingssyndroom* noemt. Het gaat om een vrij recent fenomeen: sinds 2003 zijn er in Zweden honderden vluchtelingenkinderen (allen gevlucht uit Oost-Europa) die voor maanden en soms jaren in een comateuze slaap gaan, zonder enige medische verklaring. Wat deze kinderen en gezinnen gemeen hebben, is dat zij in hun landen van herkomst gruwelijke (lees: traumatische) ervaringen (fysieke bedreigingen, verkrachtingen, vernederingen) hebben meegemaakt waarvoor zij gevlucht zijn. Eens in Zweden aangekomen wacht hen een periode van strenge procedures, grote onzekerheid en bang afwachten. Elk moment kunnen zij uitgewezen worden. Ik zie de beelden terug van een slapende Daria, een meisje van 7 dat, nadat haar ouders bedreigd en gemarteld werden, met haar gezin vluchtte uit Oekraïne. In Zweden startte zij een nieuw leven, Daria leerde de taal, ging er naar school. Tot het gezin anderhalf jaar later bericht kreeg dat ze werden uitgewezen. Na dat nieuws stopte Daria geleidelijk aan met opstaan en eten. Net als Doornroosje viel ze voor enkele maanden in een diepe slaap. Pas nadat haar ouders het nieuws kregen dat ze in Zweden konden blijven, ontwaakte Daria geleidelijk. Dit nieuws leek wel de kus van de prins die Doornroosje weer tot leven wekt.

Terwijl ik terugdenk aan dit schrijnende verhaal en stilsta bij het woord dat men op dit fenomeen geplakt heeft, voel ik opnieuw hoe ‘iets in mij zucht’. Berustingssyndroom ... Berusten deze kinderen in dit leed? Maskeert deze term niet het relationele en contextuele aspect van een ziek systeem?

‘Without context words and actions have no meaning at all’, aldus systeemdenker Gregory Bateson. In 1979 wees hij ons al op de risico’s die gepaard gaan met het decontextualiseren van dingen of ‘het verbreken van de patronen die verbinden’. Denkend aan Bateson, neem ik zijn boek *Mind & Nature* uit mijn boekenkast. Het ruikt wat muffig en de bladen zijn vergeeld. Ik kocht het tweedehands toen ik in het laatste jaar unief zat, ergens in 1999. Terwijl ik het opnieuw doorblader, valt mijn oog op een fragment dat ik onderlijnde.

‘... aan kinderen op school wordt nog steeds onzin onderwezen. Er wordt hen verteld dat een zelfstandig naamwoord de naam van een persoon, plaats of

ding is. Dat wil zeggen: hen wordt op een gevoelige leeftijd onderwezen dat iets gedefinieerd moet worden aan de hand van wat het verondersteld wordt te zijn op zichzelf en niet door zijn relatie met andere dingen.’ (Bateson, 1979, p. 31)

In de marge staan drie uitroeptekens naast dit fragment en lees ik in mijn handschrift: *Relationeel taalgebruik???* De drie vraagtekens verraden dat ik me vierentwintig jaar geleden al de vraag stelde hoe we individualiserend taalgebruik kunnen ombuigen naar meer relationele taal die oog heeft voor ‘betekenissen in context’ en ‘patronen die verbinden’.

Een glimlach verschijnt op m’n gezicht. Het besef dat onder meer dit fragment van Bateson en m’n eigen vraagtekens erbij, me er destijds toe aangezet hebben om systeemtherapeut (of eerder: systeemdenker) te worden, stemmen me blij. Want is dat niet precies waarmee ik dagelijks bezig ben: met het ombuigen van individualiserend taalgebruik naar meer relationele taal? Ben ik (evenals menig ander systeemdenker) niet dag in dag uit bezig om samen met cliënten te onderzoeken hoe problemen betekenis krijgen in en door contexten? En is het niet zo dat ik door dit onderzoek voortdurend meewerk aan een samenleving die meer systemisch, relationeel denkt?

Over enkele weken zal ik samen met een bezorgde moeder en tienerdochter stapje per stapje op zoek gaan naar de specifieke betekenissen van het woord ‘getraumatiseerd’. Ik zal proberen te begrijpen wat dit woord voor deze specifieke moeder en dochter (en relevante anderen) betekent. Daarbij neem ik de woorden van Bateson mee: zonder context hebben woorden en daden geen enkele betekenis ...